SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2894

av Fredrik Olovsson m.fl. (S)

Utgiftsområde 21 Energi

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för budgetåret 2027 inom utgiftsområde 21 Energi enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att under 2027 besluta om lån om statligt stöd för investeringar i ny fossilfri elproduktion för förväntade investeringskostnader som uppgår till högst 220 000 000 000 kronor i 2026 års prisnivå 2026–2045.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av långsiktighet i energipolitiken och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av mål för mer fossilfri el till 2030 och 2035 och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regeringens ansvar för att försvara mekanismer i EU:s regelverk som möjliggör flexibel användning av s.k. flaskhalsintäkter och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tillgång till stabila och rimliga priser för elkonsumenter i hushåll, s.k. folkhemsel, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elnätsutbyggnad och intäktsregleringen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anslutning av datacenter och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbare och effektivare tillståndsprocesser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändringstillstånd ska vara regeln vid ändringsprövningar för miljötillstånd och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vattenkraften och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnäts tidigare uppdrag för anslutning av havsbaserad vindkraft ska återupptas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vindkraft och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fjärr- och kraftvärmens villkor och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om solel och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kärnkraft och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utformningen av politiken för energieffektivisering och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbara fossilfria transporter och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om biodrivmedel och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell strategi för vätgas och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statlig vätgasinfrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en strategi och ett regelverk för fusionskraft och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om inriktning av arbetet med geotermisk energi och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utse Svenska kraftnät till systemoperatör för vätgas, en s.k. TSO, och tillkännager detta för regeringen.

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett tryggt och säkert elsystem och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Anslagsförslag 2027 för utgiftsområde 21 Energi

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Statens energimyndighet	620 744	±0
1:2	Insatser för energieffektivisering	323 000	±0
1:3	Energiforskning	1 527 723	±0
1:4	Energimarknadsinspektionen	245 189	±0
1:5	Energiplanering	1 425 000	350 000
1:6	Avgifter till internationella organisationer	33 328	±0
1:7	Elsäkerhetsverket	97 449	±0
1:8	Laddinfrastruktur	850 000	±0
1:9	Biogasstöd	1 035 000	±0
1:10	Energiberedskap	561 000	±0
1:11	Elberedskap	846 000	±0
1:12	Energistöd	25 000	2 000 000
1:13	Subvention av förväntade kostnader för lån till nya kärnkraftsreaktorer	50 000	±0
1:14	Ersättning för dubbelriktade differenskontrakt för nya kärnkraftsreaktorer	1 000	±0
Summa		**7 640 433**	**2 350 000**

1:5 Energiplanering

Ska användas för att stärka elsystemet och möjliggöra anslutning inom det s k Kraftlyftet.

1:12 Energistöd

Högkostnadsskydd för hushåll med anledning av höga elpriser under 2027.

Motionen har vissa begränsningar mot bakgrund av det rådande politiska läget med en övergångsregering och en övergångsbudget.

Politikens inriktning

Energisystemet lägger grunden för det moderna samhället och är centralt för ett lands utveckling. Sverige har påbörjat ett skifte – en ytterligare elektrifiering – där transporter, industriella processer och andra verksamheter byter fossila råvaror mot el. En

framgångsrik elektrifiering är avgörande för att öka tillväxten, skapa välstånd och samtidigt nå de nationella klimatmålen om nettonollutsläpp 2045. Den kan även bidra till att minska utsläppen i andra länder genom export av klimatsmarta produkter. Målsättningen bör vara att energipolitiken ska bidra till klimatmålet för 2045. Elektrifiering kan bidra till stor energieffektivisering och minskade utsläpp från transporter. Den är också avgörande för att ställa om till fossilfria processer i stora industrier. Billig el kommer vara en central konkurrensfördel för svenska företag framöver. För att ekonomin ska fungera för vanligt folk krävs också god tillgång till el till låg kostnad. Det förutsätter mer el från vatten, vind, sol, kärnkraft och bioenergi. Dagens situation, med stora prisskillnader i landet och ofta höga priser är orimlig. Vårt mål är att hela Sverige ska ha samma låga elpriser. För att uppnå detta behövs framförallt en fortsatt utbyggnad av elproduktion och elnät i alla delar av landet. För att kunna erbjuda låga och stabila elpriser måste samhället ha en ökad kontroll över elförsörjningen.

Liksom näringslivet och energibranschen menar vi att långsiktiga och stabila villkor är viktiga för att tillräckliga investeringar inom energisektorn ska komma på plats. Politiska beslut som fattas med få mandats övervikt en enskild mandatperiod är inte en tillräcklig grund för stora investeringar med långa tidsperspektiv. För att skapa långsiktighet i elsystemets utveckling behövs en blocköverskridande beredning i form av exempelvis en Energikommission. Att närmast fördubbla vår elanvändning kommer kräva stora insatser över lång tid och det är viktigt att arbetet kan ske i bred enighet.

Sverige ska ha EU:s lägsta elpriser och det behövs mer förnybar och fossilfri el. Sverige behöver kunna använda alla konkurrenskraftiga fossilfria möjligheter som står till buds och öka utbyggnadstakten för den fossilfria elproduktionen redan i närtid. Dels för att en stor utmaning inte kan lösas enbart genom insatser som verkar på 15 års sikt, men framför allt för att risken är stor att Sverige inom endast några år blir nettoberoende av elimport för vår elförsörjning och då sannolikt också förlorar viktiga investeringar och arbetstillfällen. Med rätt förutsättningar kan Sverige även fortsättningsvis förbli en nettoexportör av el. Vi vill i det sammanhanget också understryka behovet av en mer välfungerande svensk och europeisk elmarknad.

När det gäller leveranssäkerhet och ett mål för detta är vår uppfattning att de samhällsekonomiska effekterna behöver vara vägledande. Effekter av lagringsmöjligheter och efterfrågeflexibilitet behöver dessutom vägas in liksom sektorskopplingar, inte minst när det gäller värme och vätgas. Ett mål behöver vara

förenligt med låga priser för elanvändarna för att säkerställa industrins konkurrenskraft och värna hushållens ekonomi.

Det svenska elnätet behöver byggas ut snabbare men kostnadseffektivt. Svenska kraftnät bör ges en tydligare roll i fråga om att arbeta för att elsystemet ska kunna utvecklas i takt med behoven. I denna åtgärd ingår bland annat ett mer proaktivt arbete med nationell nätplanering. Svenska kraftnät bör även få i uppdrag att tydliggöra förutsättningar för att främja flexibilitet vid anslutning av nya elkrävande verksamheter. Det kan handla om att anpassa elanvändning för att minska effekttoppar och optimera nyttjandet av elnäten.

Säkerhetsläget i Sverige och Europa har försämrats drastiskt under de senaste åren vilket också synliggjort hur central en robust energiförsörjning är för hela samhället. Självförsörjningen i hela Europa behöver stärkas och beroendet av fossila energikällor minska snabbare. Sverige är nettoexportör av el och ska fortsatt spela en viktig roll genom export av fossilfri el till våra grannländer. Men det kräver insatser för ökad fossilfri elproduktion, inte minst i södra Sverige. Det måste ske på ett sätt som värnar svenska intressen och regeringen har ett ansvar att driva på för att grannländernas hantering av elmarknaden är rimlig och ändamålsenlig även ut ett svenskt perspektiv.

Omställning och konkurrenskraft kräver mer förnybar fossilfri el till 2030 och 2035

Sverige behöver ett robust elsystem som på sikt klarar av att producera och leverera upp till dubbelt så mycket el som idag. Staten behöver därför möjliggöra omfattande investeringar i alla fossilfria kraftslag och i elnätet. Investeringar i nya industrier och omställning av befintliga behöver dessutom mer el i närtid. Därför vill vi se mål för mer förnybar fossilfri el redan till 2030 (?) och 2035. Anledningen är att ett tidsatt mål ställer krav på förslag och beslut om relevanta åtgärder som kan bidra till måluppfyllelsen. Vi menar att de beslutade kontrollstationerna, som vad vi förstår har målet 2045 som utgångspunkt, inte svarar mot samhällets behov av mer el i närtid.

Staten ska säkerställa en hög och kontinuerlig utbyggnadstakt av ny energi genom att i samråd med relevanta aktörer anvisa lämpliga områden. Det offentliga måste också se till att processerna för att få på plats ny energi blir enklare och billigare. Vi vill minska byråkratin och snabba på miljöprövningarna. Sveriges elförsörjning kan, under rätt förutsättningar, förbli en unik konkurrensfördel genom hög leveranssäkerhet, låg miljöpåverkan och el till låga och konkurrenskraftiga priser.

När det gäller elanvändningen 2045 menar vi att den osäkerhet som finns om elbehoven på längre sikt, ökar utan ett tydligt preciserat och högt ställt mål för 2035 (?). Om inte industrin får möjlighet att genomföra sina planerade eller önskade investeringar i närtid torde behovet av ny el minska högst avsevärt även på längre sikt. Det skadar såväl klimatomställningen som det svenska näringslivet och en stor mängd arbetstillfällen riskeras, både i befintliga företag och i företag som inte kan etableras eller utöka sin verksamhet. Därför föreslog Socialdemokraterna redan våren 2023 ett nytt energipolitiskt mål om ytterligare minst 60 TWh fossilfri kraft till 2030 och vill även se ett mål till 2035. Eftersom insatser uteblivit och få investeringar nu görs i energiproduktion över huvud taget, behöver ambitionsnivån till 2030 nu ses över och konsekvenserna beaktas för målet 2035. Det görs bäst samlat i en energipolitisk uppgörelse.

För att nå mål på nivåer som skapar förutsättningar för elektrifiering, omställning och nyindustrialisering till 2030 och 2035 krävs stora satsningar på förnybar energi, främst vindkraft. Kommunala beslut om vindkraft behöver fastslås tidigt i processen och det krävs lokala incitament för ökad acceptans. I områden där tillgången till effekt är låg behövs kompletterande investeringar i biogasturbiner, storskalig lagring, kraftelektronik och nätinvesteringar.

I det kortare perspektivet behöver även effekthöjningar i befintliga anläggningar som vattenkraft och kärnkraft komma på plats.

I förra årets budget presenterar regeringen en låneram för kärnkraft som förväntas uppgå till högst 220 miljarder för åren 2026 – 2045. Samtidigt har Sverigedemokraterna genom att stoppa en energiöverenskommelse slagit undan benen för industrin. Det är inte så man skapar en långsiktig och välfungerande energimarknad. Vi är öppna för byggandet av all fossilfri elproduktion och accepterar därför ramen, med villkoret att bemyndigandet vidgas till all storskalig fossilfri elproduktion och att en bred energiöverenskommelse görs innan ett investeringsbeslut i ny kärnkraft fattas. Utan en sådan överenskommelse finns ingen grund för långsiktighet och regeringen riskerar framtiden för svensk industri.

Regeringens försämringar av möjligheterna för havsbaserad vind att ansluta sig till Svenska Kraftnäts stamnät bör dessutom reverseras för att möjliggöra investeringar för en snabb utbyggnad.

Eftersom Socialdemokraterna anser att kraftslagen ska behandlas enligt principen om teknikneutralitet vill vi se ett samlat förlag för stöd till ny storskalig fossilfri

kraftproduktion. Vi har här ovan anvisat två möjligheter till åtgärder som kan underlätta för havsbaserad vind, men även andra bör kunna komma ifråga för att säkerställa investeringar och teknikneutralitet. Utformningen av stödsystem för energiproduktion behöver bidra till en låg systemkostnad och vara samhällsekonomiskt effektiva.

Den växande industrin kommer leda till fler arbetstillfällen åt elektriker, montörer, industriarbetare och många fler. Det är en stor möjlighet, men kräver också mer av vårt utbildningsväsende. Det är viktigt att säkra kompetensförsörjningen till de nya industrierna och verksamheterna runt dem. Vi vill på andra budgetområden skjuta till mer pengar för att garantera att kompetensbrist inte lägger till hinder för industrins utveckling. Vi har även föreslagit ett pilotprojekt för nationellt intag till yrkesvux, så att vuxna över hela landet kan söka utbildningar med säkra jobb i snabbväxande kommuner.

Låga och stabila elpriser för Sveriges hushåll och företag

Den svenska industrins konkurrenskraft behöver säkras genom trygg tillgång till el och effekt i energisystemet till konkurrenskraftiga priser på kort och lång sikt. Sverige har många tämligen unika fördelar som stora landytor och en lång kuststräcka som bör tas tillvara när elsystemet nu behöver byggas ut och även lång erfarenhet av att driva storskalig vattenkraft liksom kärnkraft.

Det är även av stor vikt att regeringen driver på för förslag på den europeiska nivån som kan leda till lägre svenska priser. Målsättningen måste vara att det svenska elpriset ska vara lågt i hela landet. Den klyvning av Sverige som vi har sett vad gäller elpriser måste arbetas bort. Det sker bästa genom utbyggd produktion i södra Sverige och förbättringar i överföringskapaciteten. Tidöregeringens hantering av havsvindkraften har i stället drivit upp priserna i de södra delarna av landet.

Men även beredskap vid mer tillfälliga prishöjningar behöver kunna hanteras. Socialdemokraterna tog under förra mandatperioden initiativ till och förankrade med EU att de avgifter som betalats in till Svenska kraftnät och som inte kunde användas till nätförstärkande åtgärder skulle kunna återföras på kort sikt genom åtgärder som skulle sänka priserna, sänka nätavgifterna eller ge återbäring till hushåll och företag. Genomförandet av förslag med denna riktning från den nya högerregeringen utlovades efter valet men kom att försenas i flera månader och turerna kring stöden blev många, inte minst när det gällde kompensation till hushåll i norra Sverige liksom till företag. Möjligheten att använda flaskhalsintäkter för investeringar i energisystemet eller till

elstöd bör tas vill vara. Viktigt är även att möjlighet till beskattning av övervinster hos kraftföretag vid behov kan utnyttjas.

Vi har i flera år efterfrågat ett stöd för hushållen vid höga elpriser finansierade av de s.k. flaskhalsintäkterna. Det har den tidigare regeringen underlåtit att ta fram.

Terminsmarknaden för el indikerar fortsatt höga elpriser under vintern 2026/2027, framför allt i södra Sverige och särskilt i elområde 4 (SE4), följt av lägre prisnivåer under våren 2027. De förväntade priserna kan dock komma att förändras till följd av utvecklingen i omvärlden. Mot bakgrund av den osäkerhet som råder bör det finnas beredskap för ytterligare åtgärder än var som nedan anges om situationen så kräver.

Trots att höga elpriser plågat många svenskar under hela mandatperioden har Tidöregeringen inte gjort vad som krävs för att pressa ner elpriserna. Mandatperioden har varit tom på beslut om ny elproduktion.

Svenska Kraftnät har i höst meddelat att inflödet av flakshalsinkomster till följd av de stora prisskillnaderna mellan elområden är större än vad som motiveras av eller kan användas för åtgärder i elnätet. Därför ska överskott betalas tillbaka till användare som drabbats. Detta handlar om miljardbelopp som snarast bör återföras till hushåll och företag.

Vid årsskiftet 2026 upphör högkostnadsskyddet för höga el- och gaspriser enligt regeringens budget. För att hantera utgifter som kan uppkomma innan det tillfälliga elstödet för månaderna januari och februari 2026 är avslutat tillförs 25 mnkr 2027 i övergångsbudgeten för 2027.

Vi har tidigare framfört synpunkter på elstödets utformning, som att vissa hushåll inte omfattas samt bristande träffsäkerhet, men för att ändå möjliggöra fortsatt stöd till familjer som riskerar att drabbas av höga elpriser i vinter vill vi tillföra 2 miljarder kronor för 2027 till den befintlig stödmodellen, dvs till anslag 1:12 – Energistöd. Bedömningen utgår alltså från att högkostnadsskyddet förlängs med oförändrade villkor. Högkostnadsskyddet ska gälla om det genomsnittliga spotpriset på el under en månad överstiger 150 öre/kWh inom ett elprisområde. Stöd betalas för den del av elpriset som överstiger 150 öre/kWh och ges för 90 procent av hushållets förbrukade kilowattimmar. Stödet inkluderar inte moms. Högkostnadsskyddet gäller under 2027.

Sammantaget skulle återbetalning och högkostnadsskydd stärka hushåll och företag. Vi menar att det är de fysiska begränsningarna i nätet som är grunden för indelningen i elområdena och att kravet på myndigheterna måste vara att helt arbeta bort dessa för att möjliggöra ett enhetligt svenskt elområde med ett lågt pris.

Förutom att bygga ut produktions- och överföringskapacitet för att möjliggöra att Sverige blir ett elområde är det viktigt att regeringen agerar för att elområden i vår närhet utformas på ett sätt som inte driver upp svenska elpriser. Av översynen från ACER framgick att en uppdelning av Tyskland/ Luxemburg i fem elområden skulle medför den största ekonomiska effektivitetsvinsten av de alternativ som analyserats. Det är dock oklart om översynen kommer leda till några förändringar här. Det är därför bra att projektet Hansa Power Bridge inte drivs vidare, en fråga som vi lyfte redan 2023, med hänsyn till det sydsvenska elsystemets stabilitet och priserna i södra Sverige. Redan med dagens överföringskapacitet krävs en bättre ordning i framför allt Tyskland.

Vi vill också att både privatkunder och företag ska kunna teckna långa kontrakt med staten för elleverans till hushåll och företag till stabila priser. Det kallar vi Folkhemsel, som innebär att staten köper upp fossilfri kraft via ett auktionsförfarande till lägsta pris, el som sedan levereras till hushållskunder på vissa villkor. Cirka 60 procent av ett hushålls normalförbrukning borde kunna levereras som folkhemsel. Runt om i världen och i Sverige vill datacenter etablera sig. Det är en viktig infrastruktur i en digitaliserad värld där AI får allt större betydelse för medborgare och företag med stor inverkan på tillväxt, välstånd och produktivitet. Det stora behovet av el ställer dock särskilda krav på elsystemet. Socialdemokraterna vill se en strategi för datacenter som inkluderar krav på ersättningsproduktion av el, krav på att använda processvärme i energisystemet och vägar för att garantera regional eller nationell tillgång till beräkningskapacitet.

Energieffektivisering sänker kostnader, ökar försörjningstryggheten och ger utrymme för investeringar i nya industrier

Sverige ska ha mycket och billig fossilfri energi men vi behöver också bli bättre på att använda energin mer effektivt. En effektiv användning av energi kan bidra till att stärka Sveriges konkurrenskraft och minska klimat- och miljöpåverkan samt bidra till försörjningstryggheten på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt. Det finns behov av ytterligare insatser för att nå det riksdagsbundna målet till 2030 (?).

Vi menar också att ett effektiviseringsmål hade behövts för att bättre kunna ställning till det nu beslutade planeringsmålet för elanvändningen 2045 på 300 TWh. ”Effektivisering först” har varit ingången för både EU och Sverige. Regeringens expertmyndighet pekar på att var sjunde kWh är lönsam att effektivisera. Det frigör också el och kapacitet för behoven på kort sikt samtidigt som priserna sänks.

Vi vill att Energimyndigheten ska fortsätta arbetet med energieffektivisering och stötta energieffektivisering av både småhus och flerbostadshus liksom inom industrin.

Vi vill att ROT-avdraget ska möjliggöra en 50 procentig subventionsgrad och riktas till energieffektivisering (?). Syftet med åtgärderna är att bidra till klimatomställningen, skapa jobb, säkerställa en jämn tillgång till energi och minska risken för negativa effekter av volatilitet i energipriserna.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen gav 2021 en utredare i uppdrag att föreslå ett kvotpliktssystem för energieffektivisering (s.k. vita certifikat). Syftet var att åstadkomma ett marknadsbaserat och kostnadseffektivt styrmedel som kunde öka energieffektiviseringstakten i Sverige, bidra till att de energi- och klimatpolitiska målen nåddes samt underlätta en snabb, smart och samhällsekonomiskt effektiv elektrifiering av samhället. Högerregeringen beslutade dock den 22 december 2022 att avsluta utredningens arbete. Vi menar att arbetet med att ta fram ett förslag med denna inriktning bör återupptas. Energimyndigheten har också i rapporter lyft betydelsen av kvotpliktsystem, som t.ex. vita certifikat, för att Sverige kostnadseffektivt ska kunna uppnå EU:s klimatlagstiftning på energieffektiviseringsområdet. Det behövs ett nationellt program för energieffektivisering och en potential för flexibilitet som måste tas tillvara.

Utbyggnad av elnätet

För att möjliggöra den gröna omställningen, nya industrisatsningar och tusentals jobb behöver elen kunna transporteras dit den behövs. Det är också viktigt för en god tillgång på el i hela landet. Den tidigare socialdemokratiska regeringen tog initiativ för att halvera tiden för tillståndsgivning. En rad lagändringar trädde i kraft, som möjliggjorde den största tidsminskningen för byggande av elledningar sedan Sverige fick elektricitet. De nya lagarna förenklade processerna för att bygga ut elnätet i Sverige och gjorde dem mindre resurskrävande för både elnätsföretagen och de berörda myndigheterna. För nätföretagen blev det lättare att vidta åtgärder utan att ansöka om en ny så kallad nätkoncession, det vill säga det tillstånd som krävs för att bygga en kraftledning.

Sammantaget innebar förändringarna att arbetet kunde snabbas på avsevärt. Mer kan emellertid göras. Energimarknadsinspektionen behöver exempelvis tillräckliga resurser. Vid sidan om utbyggnad av nätkapaciteten behöver Svenska kraftnät som ansvarig för systemet säkerställa att även andra verktyg används för att klara den stora ökningen av användning och produktion. Digitalisering, AI, kraftelektronik och olika tekniker för lagring kan bidra till detta, liksom aggregering- och flexibilitet.

Samtidigt som behoven av en stor och snabb utbyggnad av elnäten är det viktigt att kostnaderna för utbyggnaden av elnätet är rimliga för elkunderna, oavsett var i landet

man bor. Den utredning som haft i uppdrag att se över intäktsregleringen har haft ett viktigt uppdrag. Vi vill se en skarpare reglering av elnät som kan sänka kostnaden för hushåll och företag. Modellen behöver ta hänsyn till både användarnas behov av låga totala kostnader och elnätsföretagens förmåga till fortsatta investeringar. En ny modell behöver införas som sänker avkastningen för elnätsbolagen men som också ger betalt för insatser som effektiviserar användningen och innovationer. Här finns komplicerade frågor att ta hänsyn till som rör princip för värdering av nätinfrastrukturen, lagen om särskilt investeringsutrymme, vilka delar av kapaciteten som bör ingå och vilken kalkylränta som bör användas. Konsekvenser för olika kundkategorier behöver belysas närmare.

Lokala nätmonopolbolag, som har leveransplikt för el, tillämpar sedan länge ett system med s.k. anvisade avtal för kunder som av olika skäl inte gör ett aktivt val av elleverantör. De flesta av dessa kunder har relativt låg förbrukning, är ofta äldre, haft avtalet mer än ett år och har i avsaknad av aktivt val, ofta efter en flytt, tilldelats denna typ av avtal. Tanken med systemet är att elmarknadens aktörer ska få betalt för den el som förbrukas och att inaktiva elanvändare inte ska stå utan leverans av el.

Priserna för kunder som anvisats elavtal har stigit i förhållande till rörliga elavtal och uppgick 2023 till i genomsnitt ca 40 öre mer per kWh. Det motsvarar en årlig merkostnad (för 2000 kWh) på ca 800 kronor per år. Klagomålen från kundkollektivet ökade under 2023. Socialdemokraterna förordar en reglering av samma typ som den som gäller i Norge. Den modellen innebär krav på regelbunden upphandling av anvisat elhandelsföretag där alla elhandelsföretag får konkurrera om dessa kunder. Den nya lag som gäller fr o m 1 juli kommer i stället att kräva att ett avtal om elleverans tecknas för att ström ska fortsätta att levereras.

Regeringen bör även ta initiativ till en nationell kraftsamling kring kompetensförsörjning för elektrifieringen. Regeringens nedläggning av branschskolan för distributionselektriker skadar Sveriges möjligheter till en snabbare nätutbyggnad.

Infrastruktur för vätgas behöver utvecklas

Nära kopplat till de stora investeringarna för en grön industriell revolution är ökad användning av grön vätgas i produktion och för lagring av energi. Vätgas kommer därför att få en ökad betydelse inte minst som en förutsättning för industrins omställning. Socialdemokraterna vill satsa på svensk produktion av vätgas. För att underlätta och samordna detta arbete behöver Sverige en nationell strategi och plan för vätgasutbyggnad och vätgasinfrastruktur, som behöver samplaneras med infrastrukturen

för el. Idag är TSO:n, dvs den stamnätsansvarige, på gassidan ett privat företag. Vi menar att det ska vara en statlig aktör. När vätgasen blir en allt större resurs ekonomiskt och spelar en större roll i vårt energisystem är det rimligt att sådan infrastruktur ägs och drivs inom ramen för det offentligas kontroll. Regeringen bör inledningsvis ge Svenska kraftnät i uppdrag att samplanera vätgasinfrastruktur och elnät i hela landet. Vi vill även se en målsatt strategi för vätgasutbyggnaden, ny reglering och ett utökat statligt ägarskap.

Snabba och effektiva tillståndsprocesser

Sverige ska ha högt satta miljömål för industriell verksamhet med välfungerande samråd med berörda intressen. Däremot är det besvärande att tillståndsprocesserna inte sällan är tidsutdragna och svårförutsägbara. Investeringar i elnäts- och elproduktionsutbyggnad riskerar därmed att påtagligt försvåras. Reformering av ramverken i form av lagstiftning och regelverk är en viktig del för att Sverige ska få bättre fungerande tillståndsprocesser och därmed underlätta för nyindustrialisering och förverkligandet av klimatomställningen. Moderna regelverk som utvecklas i takt med tekniken behöver utvecklas. Regeringen har beslutat att en ny miljöprövningsmyndighet inrättas i juli 2027 (?). Vi ser ett tydligt behov av att förändra tillståndsprocesserna så att de blir snabbare och mer effektiva. Men det finns flera obesvarade frågor vad gäller förslaget. Den omfattande elektrifiering som samhället står inför ställer stora krav på effektiva och snabba tillståndsprocesser inte minst vad gäller elnät. Elnät som bidrar till tillförlitlig överföring av el till rimliga kostnader och där ökade effektuttag och nyanslutningar beviljas inom rimlig tid är viktiga för en konkurrenskraftig och leveranssäker elförsörjning.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen arbetade för att halvera ledtiderna för nya kraftledningar, från att behov identifierats till att ledningen står på plats. För att genomföra detta krävs resurser till Energimarknadsinspektionen. Energimarknadsinspektionen och aktörerna på elnätssidan har även en viktig roll i fråga om att finna lösningar för att frigöra nätkapacitet och underlätta för nya kunder att ansluta till elnäten i tillväxtområden. Reformarbetet bör ske med strävan att nå en bred politisk samsyn för att medverka till att reformeringen blir hållbar över tid och på så sätt skapar förutsägbarhet för investerare. Detta gäller brett, dvs för både industri, infrastruktur och inte minst el.

Något som vi bedömer som centralt för att effektivisera tillståndsprocesserna är Miljöprövningsutredningens förslag om att ändringstillstånd blir regel så att fler

verksamheter kan ändra sina tillstånd på ett lättare sätt. Vi menar att det med den nu gällande lagtexten finns en uppenbar risk att förhållandena i stort sett vidmakthålls, dvs myndigheternas bedömningar blir fortsatt styrande för när det är olämpligt att tillståndet begränsas till att enbart avse ändring av verksamheten. I förlängningen torde detta innebära att de önskade effektiviseringarna av tillståndsprocesserna uteblir, med uteblivna eller försenade investeringar som följd. Vi menar i stället att genom att Miljöprövningsutredningen beredde frågan om ändringstillstånd så finns det tillräckligt underlag för ett regeringsförslag i enlighet med utredningens förslag.

Ytterligare ett område som regeringen bör uppmärksamma är att säkerställa fungerande tillståndsprocesser genom metodutveckling för samverkan mellan myndigheter inom ramen för befintlig lagstiftning. En metod för att korta den totala tidsutdräkten i tillståndsprocessen är att delarna hanteras parallellt snarare än sekventiellt. I den utsträckning ett sådant arbete inte kräver lagändring bör det genomföras skyndsamt.

Särskilt om kraftslagen

Ett Sverige med EU:s lägsta elpriser kräver ett kostnadseffektivt elsystem. Utbyggnaden av energisystemet måste dessutom bli mer transparent och förutsägbart över tid. Socialdemokraterna menar att alla fossilfria kraftslag behövs för att Sverige ska klara av den stora elektrifiering som världen ska genomgå under de kommande decennierna. Den stora utbyggnaden av vårt elsystem kräver att all ny fossilfri el som går att få fram till konkurrenskraftiga priser också måste få möjlighet att nå hushåll och företag. Vi eftersträvar teknikneutralitet, hög samhällsekonomisk effektivitet och kostnadseffektivitet. De olika kraftslagen behöver emellertid delvis olika åtgärder för att få förutsättningar att bidra på dessa villkor.

Vattenkraften behöver utvecklas

Vattenkraften är ryggraden i det svenska elsystemet. Den osäkerhet som länge rått för verksamhetsutövarna till följd den nationella planen för moderna miljövillkor och den förlängda pausen i arbetet behöver nu snarast vändas till klarhet. Det uttryckta riktvärdet om 1,5 TWh behöver mötas och insatser utvärderas.

Vattenkraftens potential behöver i övrigt också tas till vara. Vattenkraftens reglerbarhet är en särskilt viktig del i energisystemet. Vikten av reglerbarhet ökar i takt med att förnybar energi från vindkraft och solkraft blir en större del av energisystemet. För att bidra med ytterligare effekt skulle vattenkraftens reglerbarhet behöva öka. Det

kan ske genom att anlägga nya vattenkraftverk eller dammar i redan utbyggda vattensystem men framför allt genom att utöka produktion och reglerförmåga i befintliga anläggningar. Reglerbarheten kan också öka genom att öka nätkapaciteten – idag finns mycket reglerförmåga ”inlåst” på olika platser i elsystemet eftersom det saknas tillräcklig överföringskapacitet. Det är centralt att nätutbyggnad kan ske snabbt och effektivt, och att tillstånd kan ges snabbare och mer förutsebart även för elnät. Ett ytterligare sätt att öka reglerbarheten i vattenkraften skulle vara att tillåta ökad vattenmagasinering eller magasinering på nya platser eller att komplettera vattenkraft med pumpkraft.

Tillståndsprocesser behöver fortsatt snabbas upp. Förslagen om ändringstillstånd i Miljöprövningsutredningen behöver genomföras för att processerna ska fungera bättre. Det är viktigt att regeringen tillser att det är möjligt att driften i vattensystem där kraftstationerna har olika ägare kan samverka för att få största möjliga effekt av nya investeringar. Vi vill se en statlig utredning som kartlägger alla de större kraftproducerande vattendragens potential samt förslag som undanröjer hinder och driver på processen att ta till vara på möjligheterna.

Vindkraftens potential för snabbare elektrifiering ska tas tillvara

Sverige behöver fullfölja utbyggnaden av den havsbaserade vindkraften. Den kan ge en kraftigt ökad energiproduktion, särskilt i södra delarna av landet, men det krävs nya insatser för att den ska komma på plats. Havsbaserad vindkraft bidrar till ett elsystem med hög leveranssäkerhet, låg miljöpåverkan och el till konkurrenskraftiga priser.

Tid har förlorats efter Tidöregeringens förändrade uppdrag till Svenska kraftnät i oktober 2023 om kostnaderna för anslutning av havsbaserad vindkraft. För en tillståndsgiven vindkraftpark med strategiskt läge i södra Sverige meddelade den tänkta utvecklaren meddelat att de inte går vidare med sina investeringsplaner till följd av de förändrade ekonomiska villkoren för anslutning.

Vi menar att en finansierings- och riskdelningsmodell liknande den som nu beslutats om för ny kärnkraft av viss omfattning behöver komma på plats, liksom ett nytt system som ekonomiskt möjliggör för havsparker i strategiska lägen. Det behöver ske i nära samverkan med Försvarsmakten och andra relevanta myndigheter. Det är ex vis viktig att totalförsvarets behov av elförsörjning kan garanteras. Vi vill understryka att en ny modell för tillstånd för havsvind redan har utretts. Utgångspunkten är att den svenska modellen mer ska likna den som används i andra länder. Vi vill poängtera att byte av modell inte får försena tillståndsgivningen för de projekt som redan ligger för beslut.

Även den landbaserade vindkraften har stor potential att snabbt leverera el till låg kostnad. Den potentialen behöver tas tillvara. Kommunala beslut om vindkraft behöver fastslås tidigt i processen och det krävs lokala incitament för ökad acceptans. Den reformering av det kommunala vetot som föreslogs i proposition 2021/22:2010 om ett tidigare kommunalt ställningstagande för vindkraft har två gånger lagt fram för beslut i riksdagen men avslagits av de tidigare regeringspartierna med stöd av Sverigedemokraterna. Förslag med den inriktningen behöver skyndsamt genomföras.

Det behövs ett konkret regelverk för ersättningen till kommunerna motsvarande fastighetsskatten som på ett effektivt sätt kan stimulera ny elproduktion.

Strategi för fjärr- och kraftvärmens bidrag till regional balans

Fjärrvärmen har en avgörande betydelse i det svenska energisystemet. Genom den effektiva värmedistribueringen, och att den i allt högre utsträckning produceras fossilfritt, minskar den också behovet av el. Även fjärrvärmen har karaktären av ett naturligt monopol, men där kunderna kan undvika monopoleffekterna genom egna alternativa investeringar. De prisökningar som rullar ut över landet och som till del beror på bränslepriser, riskerar att öka övergång till andra lösningar än fjärrvärme, vilket i sin tur ökar elanvändningen i en situation när el bör användas till annat än uppvärmning.

Förtroendet för fjärrvärmebolagen behöver återskapas. Det kan endast göras genom att stärka kundens ställning. Dels handlar det om transparens där det behövs färre och tydligare taxemodeller. Vi vill även se förberedelser till en övergång till en skarpare prisreglering snarare än dagens misslyckade dialogmodell som Energimyndigheten dessutom sagt sig vilja avveckla. En myndighet skulle därmed ytterst kunna få möjlighet att sätta en ram för priset, liknande den som gäller för elnät.

För att hålla tillbaka prisökningarna på fjärrvärmen bör en hårdare reglering kombineras med en utredning om sänkt elskatt på kraftverkens värmepumpar. Sektorn behöver även en mer rättvis hantering där materialåtervinningen av plast behöver öka och effektiva styrmedel införas högre upp i avfallskedjan, för att skilja av och fasa ut fossilt platsinnehåll i avfallet som idag bidrar till ökade kostnader.

Svenska kraftnät bör ges i uppdrag att säkerställa att fler investeringar kan göras i anläggningar som är viktiga för ett mer robust elsystem. Den fjärr- och kraftvärmestrategi som den tidigare socialdemokratiska regeringen gav Energimyndigheten i uppdrag att ta fram behöver tas vidare till beslut. Svenska kraftnät bör underlätta kraft- och fjärrvärmens deltagande på stödmarknader och

Energimarknadsinspektionen ta fram en ändamålsenlig nätnyttoersättning som korrekt prissätter bidraget till elsystemet.

I regeringens övergångsbudgeten anges att det tillskott av medel som tidigare aviserats till Kraftlyftet uteblir. Det beräknade tillskottet på 500 miljoner kronor genomförs inte. Medlen är viktiga för att främja investeringar lokalt och stärka leveranssäkerheten i elsystemet.

Energimyndigheten arbetar nu med att analysera hur budgetförändringen påverkar förutsättningarna för Kraftlyftets fortsatta genomförande men två utlysningar som var tänkta att öppna inom Kraftlyftets stöd för effektiv energianvändning har pausats. Med tanke på de positiva effekterna på elpriser och möjligheter att ansluta ny fossilfri produktion som effektivare energianvändning kan leda till och i vår strävan att ta tillvara lönsamma potentialer för energieffektivisering vill vi öka anslaget 1:5 Energiplanering med 350 miljoner kronor.

Kärnkraften får fortsatt stor betydelse för elsystemet

Kärnkraften kommer under lång tid framöver att utgöra en viktig del av elsystemet. Tillsammans med vattenkraften ger den goda möjligheter till balansering och stabilitet i en elförsörjning som alltmer baseras på förnybara energislag som vindkraft och solenergi. Stöd till ny kärnkraft behandlas tidigare i denna motion.

Socialdemokraterna ser också stora möjligheter i fråga om förlängning av drifttid för befintliga reaktorer. Detta förutsätter givetvis en säker drift och att ev. säkerhetshöjande investeringar som krävs för detta genomförs. Även planerad effekthöjning vid befintliga reaktorer kommer att bli ett värdefullt tillskott till elförsörjningen. Med anledning av detta har Socialdemokraterna lyft frågan om betydelsen av att kraftverket i Oskarshamn får en svensk ägare. Reaktorn ägs idag ytterst av den tyska staten genom dess 99 procentiga ägande i ett kraftbolag. Den tyska staten är ålagd att avyttra sin del i detta bolag. Det är av stor vikt att den reaktor som finns i Oskarshamn, den största i Sverige, blir föremål för livstidsförlängning.

För socialdemokraterna är det fortsatt inte aktuellt att bygga ny kärnkraft på andra platser än de befintliga. Tidöregeringen har enligt vår mening inte kunnat visa att det är lämpligt att öppna för kärnkraftsetableringar på andra platser än på de som idag har kärnkraftsproduktion. Det förefaller tvärtom mer effektivt att använda den infrastruktur inklusive anslutningar, kompetens hos berörd personal och acceptans i det omgivande samhället som finns i Ringhals, Oskarshamn och Forsmark. Dessa faktorer innebär att

det blir både tids- och kostnadsmässigt mest effektivt att etablera eventuella nya reaktorer på befintliga platser.

Nuvarande reaktorägare är dessutom kollektivt ansvariga för kostnadsberäkning och finansiering av kärntekniska restprodukter och har byggt upp system för såväl bränsle- som avfallshantering. Det aktuella programmet uppges även kunna ombesörja omhändertagandet av kärnavfall vid förlängning av drifttiden för reaktorerna. Berörda länsstyrelser har kunskap om den samordnande roll kopplad till beredskap som krävs i samband med t.ex. en reaktorolycka.

Placeringen av kärnkraftverk är en central fråga för ett land där det behöver finnas en tydlig demokratisk kontroll. Det har stora implikationer på energiförsörjningen men det får också tydliga säkerhetspolitiska konsekvenser, exempelvis gällande risk för terrorhot och påverkan från främmande makt. Staten behöver därför fortsatt ha både ansvar och kontroll i sådana för Sverige viktiga frågor som rör framtida säkerhet. Det bör inte lämnas öppet för marknadskrafterna. Staten behöver ha kontroll och ett ansvar för säkerheten, för att elbehoven möts och för att kärnkraft byggs där det är mest effektivt, vilket enligt vår uppfattning är på de platser där vi redan idag har kärnkraft.

Etableringar på nya platser kräver komplicerad prövning av berörda myndigheter och av aktuella kommuner. Den nära samverkan som finns på dagens platser understryker dessutom behovet av ett långt gånget kommunalt inflytande. Skulle dessutom fler nya platser behöva utredas parallellt, ställs ytterligare krav på myndighetsresurser. Även omhändertagande och transport av kärntekniska restprodukter torde komma att påverka valet av lokalisering.

Befintliga reaktorägare svarar idag via SKB för omhändertagande och finansiering av kärnavfallet. Nytillkommet avfall från nya reaktorer kommer att innebära att nya anläggningar för omhändertagande behöver byggas. Ytterligare frågor rör ändringar i lagen om ansvar och ersättning vid radiologisk olycka som nu är föremål för beredning efter tidigare utredning, bl.a. frågan om skadereglering. Även i det sammanhanget skulle frågor som rör fler reaktorer, ev. på andra platser än de befintliga och med nya ägare, behöva beaktas.

Fusionskraft

Utvecklingen och forskningen av fusionsenergi och fusionskraft går framåt. Även i Sverige finns forskare och företag som kommit långt i ett internationellt perspektiv. Av den anledningen är det viktigt att snarast utreda hur regelverket kring fusionsenergi och fusionskraftverk kan uppdateras och anpassas för att bättre motsvara fusionsenergins

tekniska och riskmässiga förutsättningar. Det behövs en nationell fusionsstrategi där staten ger en tydlig politisk signal om ett svenskt engagemang för fusionsenergins möjliga potential som grön kraftkälla i Sverige. Strategin bör bl.a. omfatta frågor om infrastruktur, kompetensförsörjning, investeringar och samarbeten både på nationell och internationell nivå.

Geotermisk energi

EU har beslutat att utveckla en europeisk strategi för geotermisk energi och uppmanat medlemsstaterna att öka investeringar, förenkla tillstånd och bygga kompetens. Sverige har starka förutsättningar med en välutvecklad bergvärmesektor och utbyggd fjärrvärme, men saknar ännu en tydlig nationell färdplan för djupare geotermi. Ett arbete med mål, pilotanläggningar, kartlägga leverantörskedjor och kompetensbehov samt behov och utformning av regelverk, tillståndsprocesser och incitament bör därför initieras av regeringen. Såväl SGU som Energimyndigheten behöver få uppdrag med målsättningen att få fram underlag för en strategi på området. En sådan ska möjliggöra storskaliga lösningar som stärker energiförsörjningen, minskar utsläppen och gör oss till en ledande europeisk part.

Solkraft

Solkraften behöver en ökad tydlighet och ändamålsenliga regelverk. Solkraften har förutsättningar att bidra mer till den svenska elproduktionen. Det är kostnadseffektivt att sätta upp solpaneler på byggnader och strukturer som ändå ska uppföras. Den tekniska utvecklingen går snabbt och det finns ett stort intresse för solkraft hos hushållen, som ett sätt att balansera höga elkostnader och minska beroendet av andra, inte minst fossila, kraftslag.

En stor potential av storskaliga parker ligger i större markbaserade anläggningar. Idag hämmas utvecklingen både av regelverket för att uppföra anläggningarna och av möjligheterna att ansluta dem till nätet. Vi vill därför säkerställa att det tas fram nationella riktlinjer för länsstyrelserna i fråga om hur lagstiftning ska tolkas så att prövningen kan gå snabbt och bli likvärdig över landet. Energimarknadsinspektionen bör få i uppdrag att ta fram regelverk som kortar ledtiderna och säkerställer rimliga kostnader för anslutning till elnätet. Det är exempelvis viktigt med transparens i fråga om var det finns möjliga eller lämpliga inmatningspunkter i nätet. Kraven på nätägarna bör i det sammanhanget öka.

Hållbara fossilfria transporter och biodrivmedel, laddinfrastruktur och biogas

Användningen av fossil energi inom transportsektorn är fortsatt hög och står för en stor del av utsläppen. För att bryta transportsektorns fossilberoende behövs en ökad transporteffektivitet, effektivare fordon och farkoster, elektrifiering och en övergång från fossila till hållbara förnybara drivmedel. Utbyggnaden av laddinfrastruktur bör ske i en sådan takt att den inte blir ett hinder för elektrifieringen av transportsektorn. Energimyndigheten och Trafikverket bör ha i uppdrag att ta fram ett nationellt handlingsprogram för en snabb, samordnad och samhällsekonomiskt effektiv utbyggnad av ändamålsenlig laddinfrastruktur samt tankinfrastruktur för gas.

Dagens fossildrivna fordon kommer emellertid att fortsätta att rulla på våra vägar under många år. För att klara svenska klimatmål och bidra till svensk industriell utveckling behöver fossila drivmedel bytas mot förnybara. I dag används biogas framför allt i transportsektorn där den ersätter användning av bensin och diesel och bidrar till att minska utsläppen från transportsektorn. Att utöka produktionen är möjligt och skulle även vara viktig för industrins möjligheter att ersätta fossilgas med biogas.

Till följd av Tidöregeringens politik tappar Sverige investeringar i biodrivmedel, trots i grunden goda förutsättningar. Det är ett problem i klimatomställningen av fordonsflottan och en förlust för svenskt näringsliv. Det är av högsta vikt att marknadens aktörer kan få stabila förutsättningar för svensk produktion av biodrivmedel.

Tryggt och säkert elsystem

En allt snabbare energiomställning innebär betydande utmaningar för elsäkerheten. Nya tekniker används i åldrande elanläggningar och användningen sker också på ett annat sätt än tidigare, vilket elanläggningarna inte alltid är anpassade för. I takt med att allt mer avancerad elektronik integreras i elsystemen, t.ex. solceller och laddstolpar, ökar även risken för problem med elektromagnetiska störningar på radiokommunikation och el- och telenät samt utrustning ansluten till dessa.

Robustheten inom elförsörjningen behöver vara hög och åtgärder behöver vidtas för att säkerställa en tillfredsställande beredskapsnivå. Förmåga och motståndskraft behövs för att hantera väpnade angrepp, cyberattacker och antagonistiska handlingar samt extrema väderhändelser såsom stormar, bränder och översvämningar. Den socialdemokratiska regeringen förstärkte därför insatserna för elberedskap så att sektorn bättre ska kunna förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället. Det inkluderar t.ex. områdena skydd och

robusthet, reparationsberedskap, ödrift, ledningsförmåga, cybersäkerhet och samband. Ökade medel ger även stärkt förmåga att vägleda sektorn med planering för åtgärder före och under höjd beredskap. Vi ser positivt på de insatser på området som presenterats även under senare år och på de förstärkningar av det civila försvaret som följer på den breda försvarsöverenskommelsen.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Mattias Jonsson (S)

Isak From (S)

Daniel Vencu Öhrlund Castro (S)

Cilla Dahl Andersson (S)